

Archeologienota

Vilvoorde – Frans Geldersstraat

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/166

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	9
2.3.3	Werkwijze	24
2.4	Assessmentrapport	24
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	24
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	30
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	35
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	38
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	39
3	Samenvatting.....	40
4	Bibliografie	41
4.1	Publicaties	41
4.2	Websites	41
5	Bijlagen	42
5.1	Archeologische periodes	42
5.2	Plannenlijst	42
5.3	Fotolijst.....	43

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Vilvoorde. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

---

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

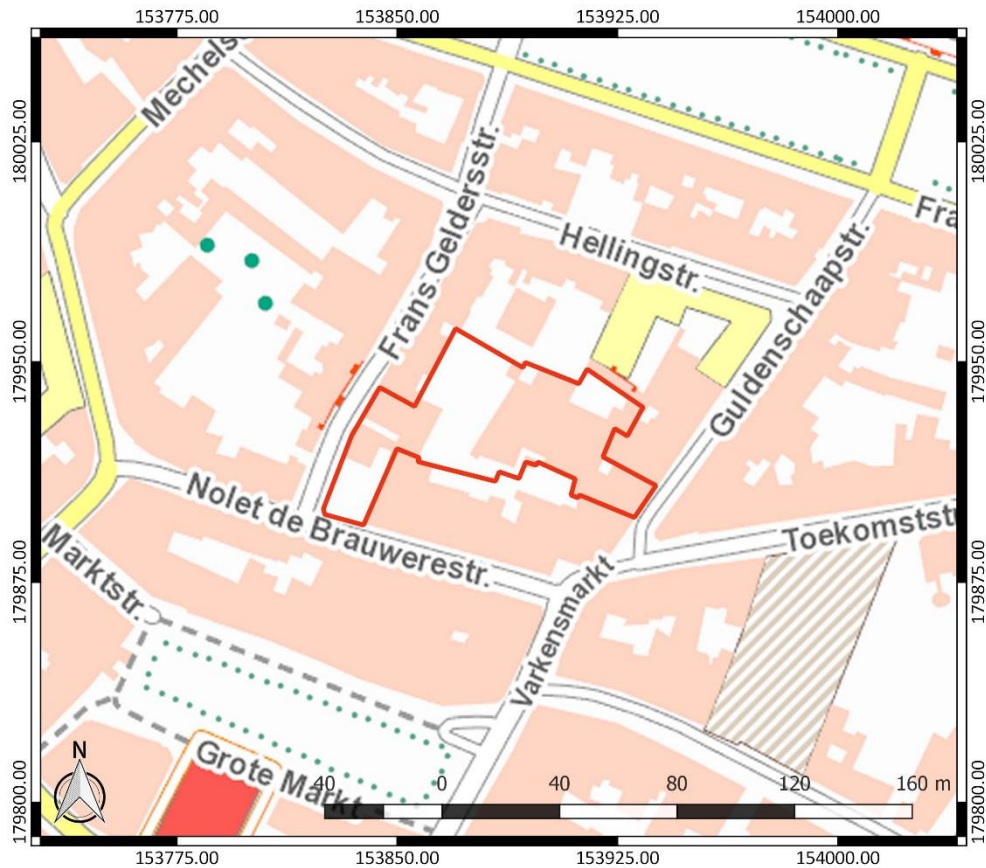
² <https://geo.onroenderfgoed.be>

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Vilvoorde, Afdeling 2, sectie D, nummers 78g², 78r², 87p, 89h (partim), 91l (partim), 91n en 91r

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3583 m²

Topografische kaart:

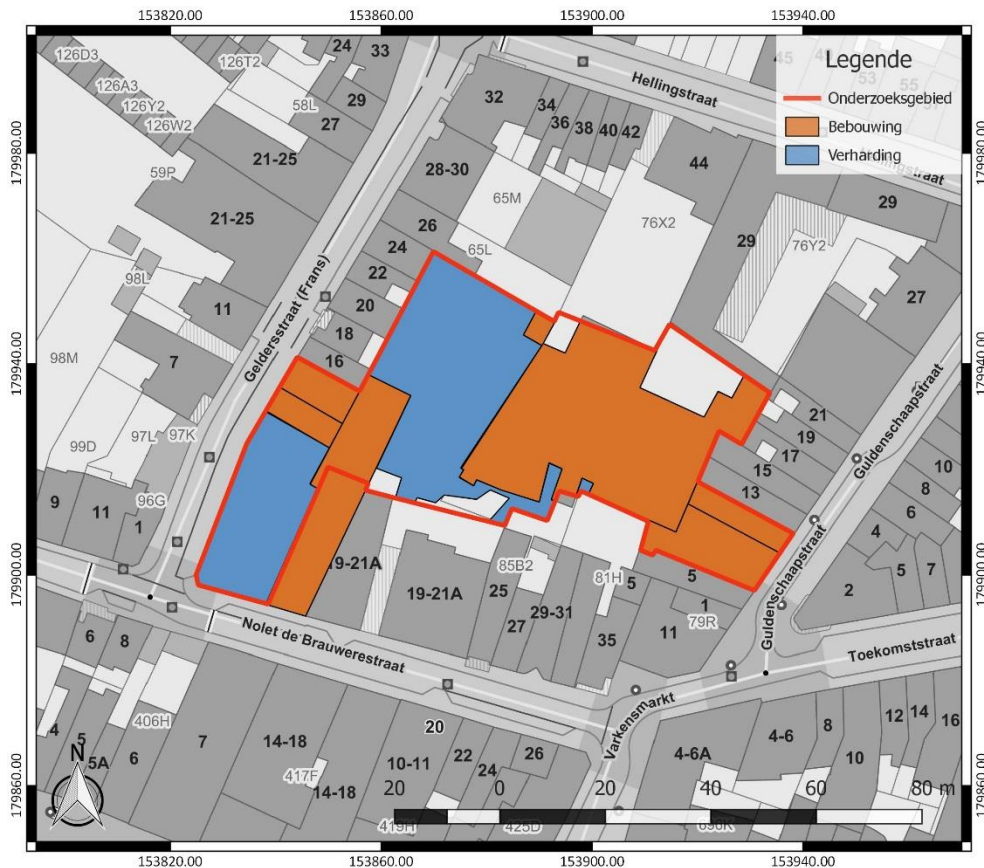

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 10/11/2017 – 13/12/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, historische stadskern

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: Binnen een deel van het onderzoeksgebied worden geen werken gepland (perceel 89h) in het kader van voorliggende vergunningsaanvraag. De gezamenlijke oppervlakte van de zones waar werken worden gepland, bedraagt ca. 2806 m².

**Figuur 4: Kaart met aanduiding van de zones met geplande werken (paars) binnen het onderzoeksgebied (rood).
Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)**

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een zorgcampus ontwikkeld worden, met appartementen voor levensbestendig wonen. Deze ontwikkeling valt uiteen in drie gebouwen of blokken: blok A, B en C (Figuur 6). Het oude cinemacomplex in het binnengebied wordt gerenoveerd en uitgebreid met 2 nieuwbouwvolumes langsheen de Frans Geldersstraat en de Guldenschaapstraat. De bestaande bebouwing ter hoogte van blok A en B wordt en is reeds deels gesloopt (Figuur 5).

Onder blok A wordt een kruipkelder voorzien, met een diepte van 1,35 m onder het maaiveld (Figuur 7, Figuur 8, Figuur 9 en Figuur 10). Ter hoogte van de regenwaterput wordt een verdiepte zone voorzien van 2,00 m en ter hoogte van een liftput is de verstoringsdiepte 1,64 m. De aanzetdiepte van de parking bedraagt 0,90 m onder het maaiveld, waarbij de put van het gerelateerde draaiplatform 1,50 m onder het maaiveld komt te liggen. Ook onder gebouw B wordt een kleine kruipruimte voorzien (-1,30 m –mv) (Figuur 11, Figuur 12 en Figuur 13). De andere volumes worden niet onderkelderd. Ter hoogte van het oude cinemacomplex (gebouw C) wordt de bestaande vloerplaat volledig verwijderd. De onderzijde van de nieuwe vloeropbouw komt ca. 60 cm onder het huidige vloerniveau te liggen (Figuur 14, Figuur 15, Figuur 16 en Figuur 17). Het is de bedoeling dat de nieuwe vloerplaten en nieuwe dragende muren volledig losstaan van de bestaande buitenmuren. De gebouwen worden gefundeerd op valse putten. Verder betekent ook de aanleg van nutsleidingen, waterputten en septische putten en de plaatsing van infiltratiekratten betekent een verstoring van het bodemarchief.

De buitenaanleg wordt maximaal ingegroend. Houten terrassen worden waterdoorlatend uitgevoerd (Figuur 6). De bestaande verhardingen / funderingen worden verwijderd en aangevuld met teelaarde. Ter hoogte van de nieuwe verhardingen wordt een wegkoffer voorzien of gerecupereerd met een verstoringsdiepte van ca. 60 cm. De verstoringsdiepte voor de overige buitenaanleg is gelijkaardig.

Binnen een deel van het onderzoeksgebied worden geen werken gepland (perceel 89h) in het kader van voorliggende vergunningsaanvraag. De gezamenlijke oppervlakte van de zones waar werken worden gepland, bedraagt ca. 2806 m².

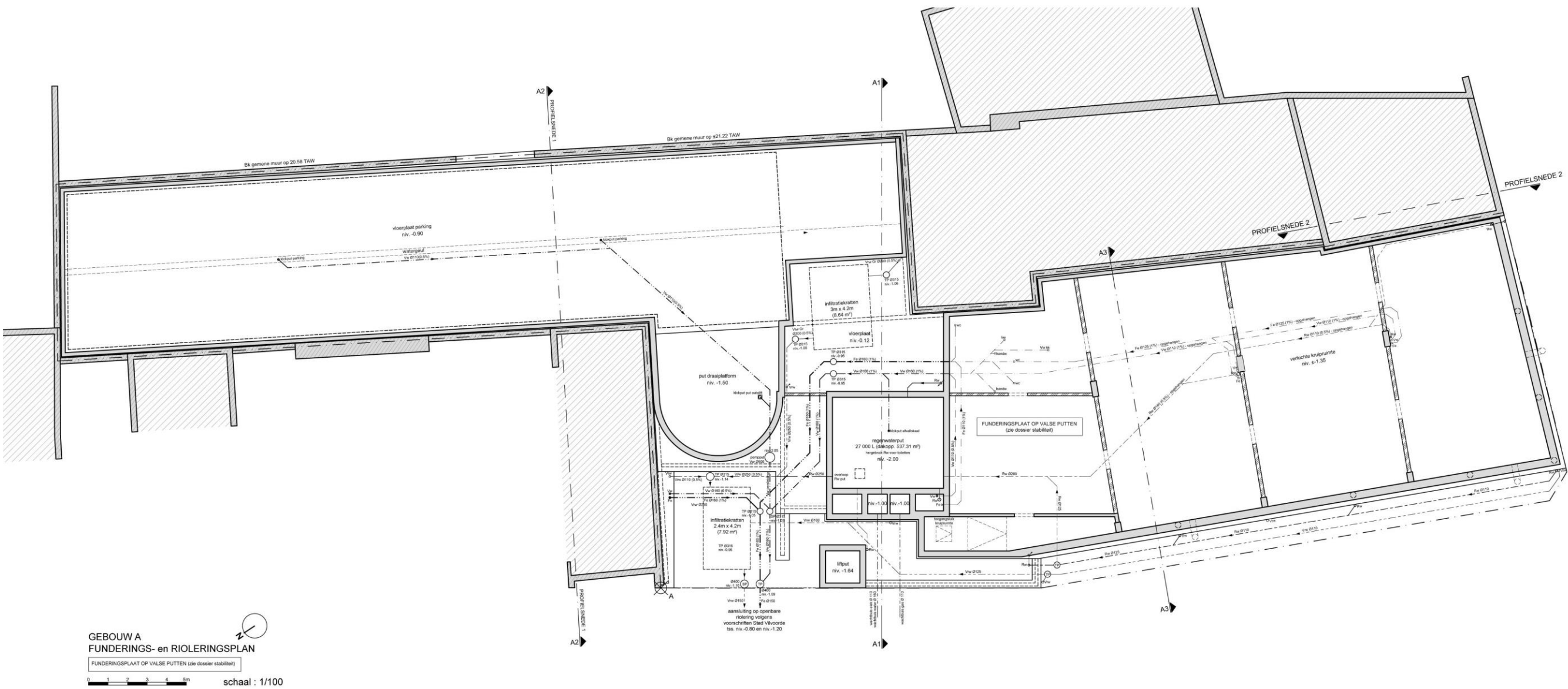
Figuur 5: Inplantingsplan bestaande toestand met aanduiding van de geplande sloop- en rooiwerken (Styfahls & Partners architecten)

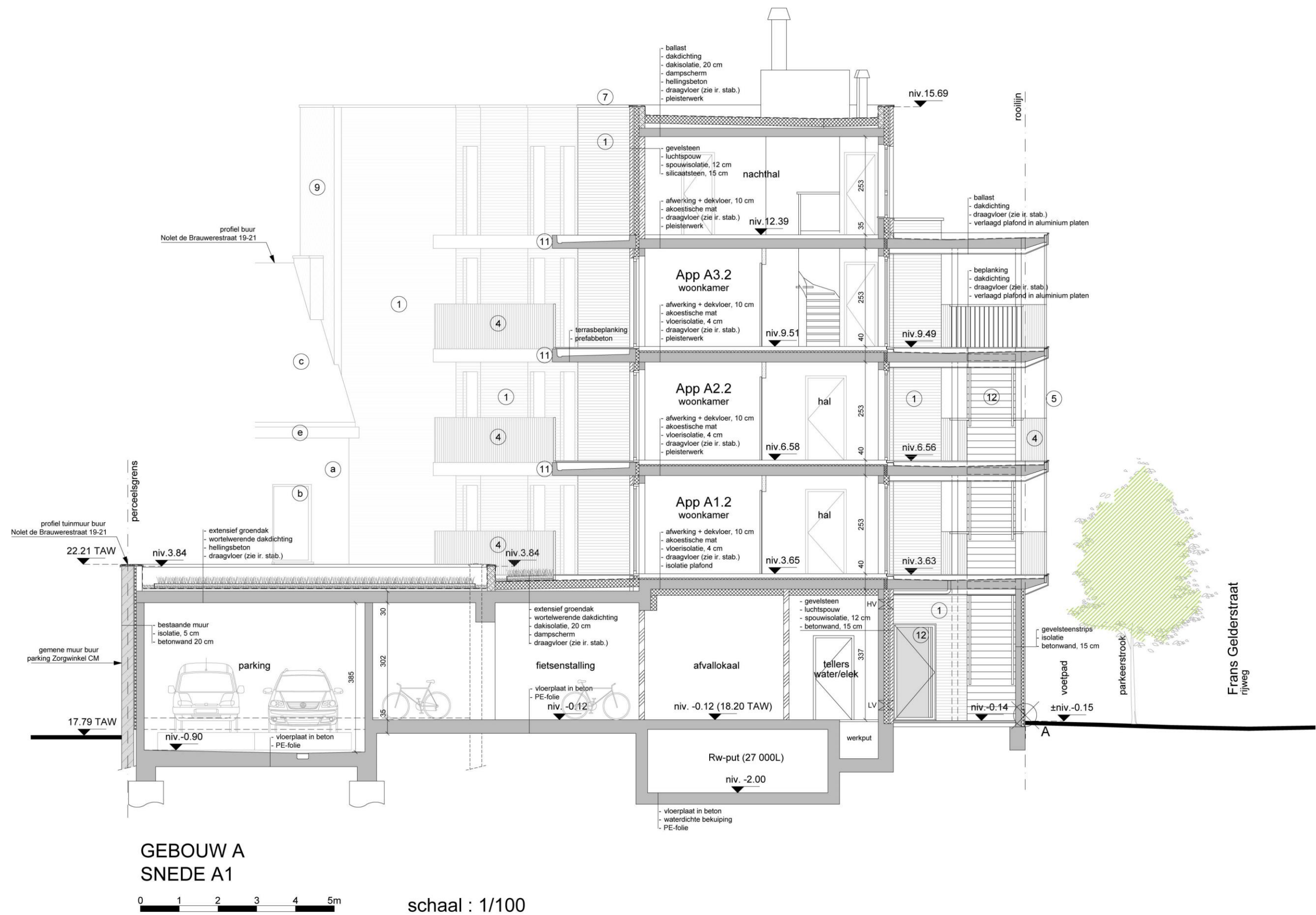
Figuur 6: Inplantingsplan met aanduiding van de gebouwen (Styfahls & Partners architecten)

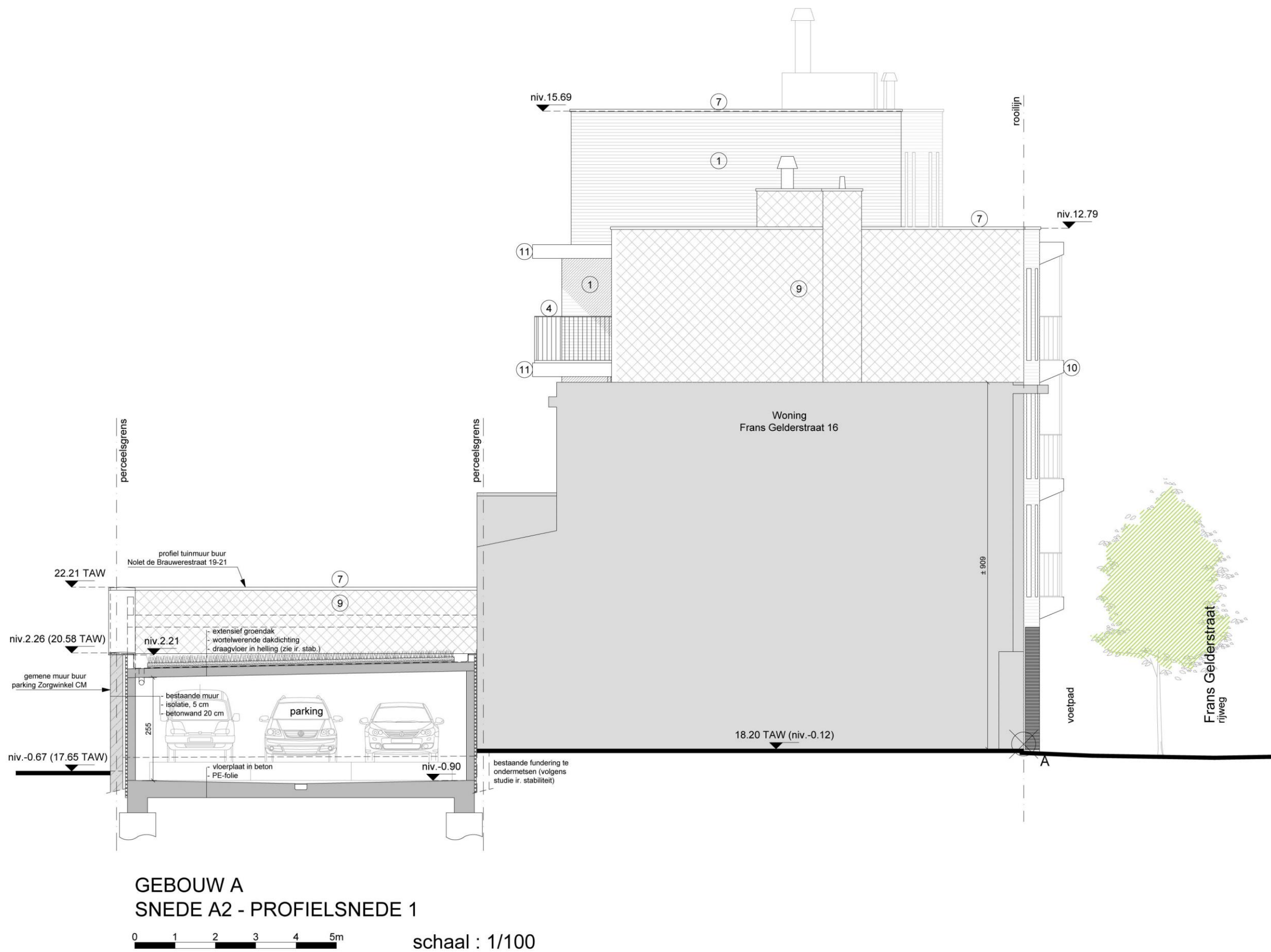

Figuur 7: Grondplan gelijkvloers blok A (Styfals & Partners architecten)

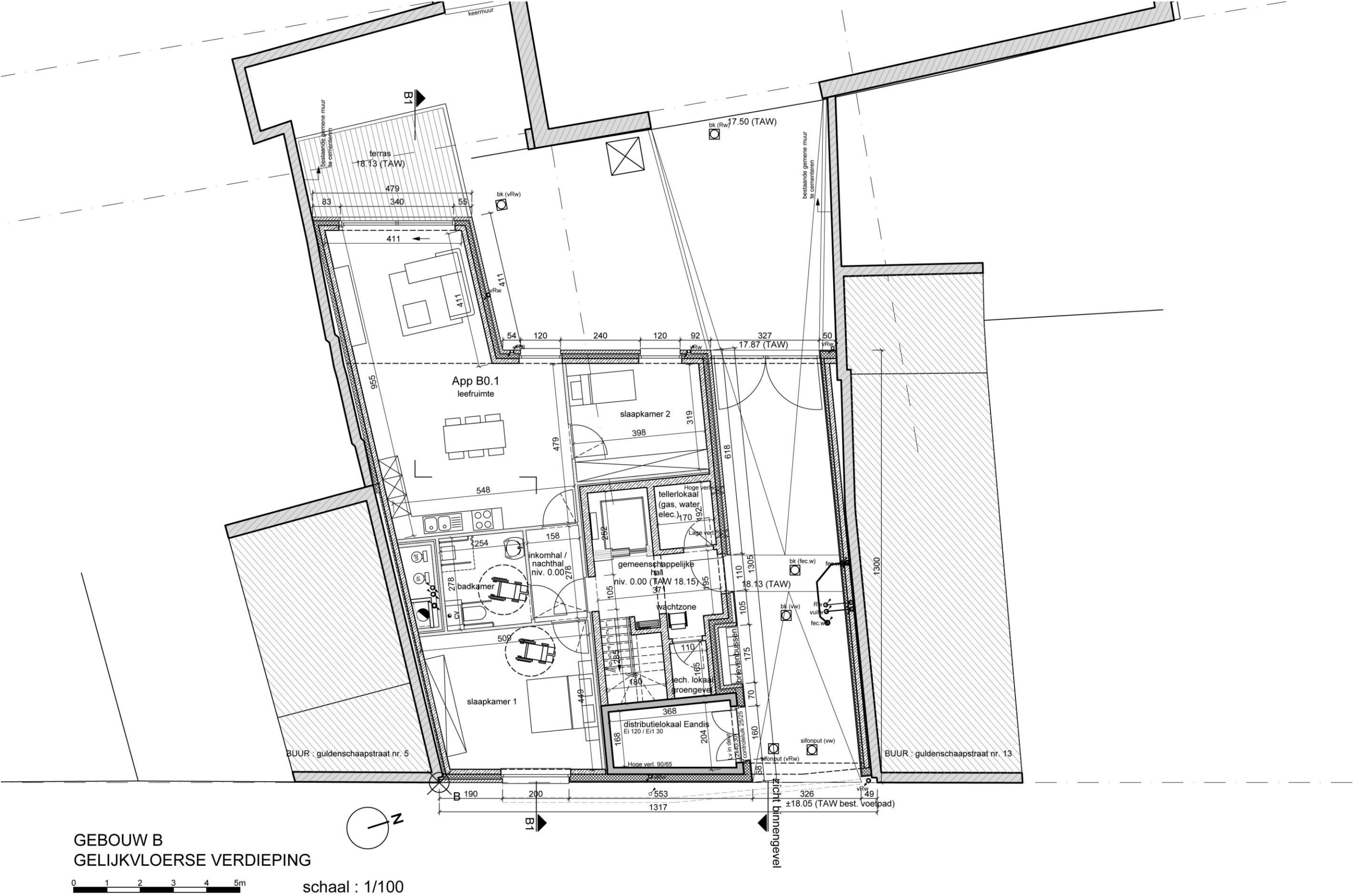

Figuur 8: Riolerings- en funderingsplan blok A (Styfhals & Partners)

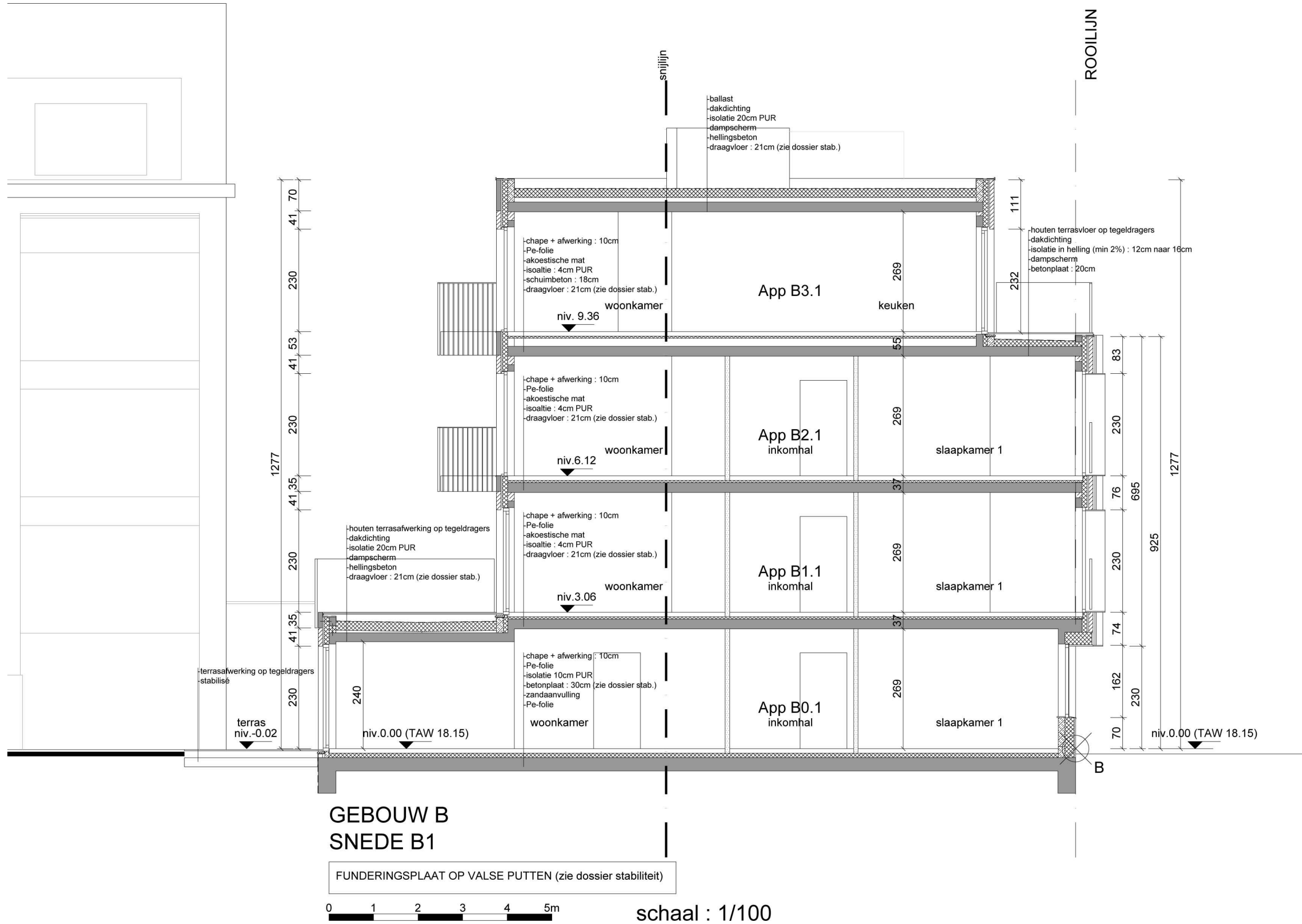

Figuur 10: Doorsnede A2 van blok A (Styfahls & Partners)

Figuur 11: Grondplan gelijkvloers blok B (Styfhals & Partners architecten)

Figuur 12: Funderings- en rioleringsplan blok B (Styfvals & Partners)

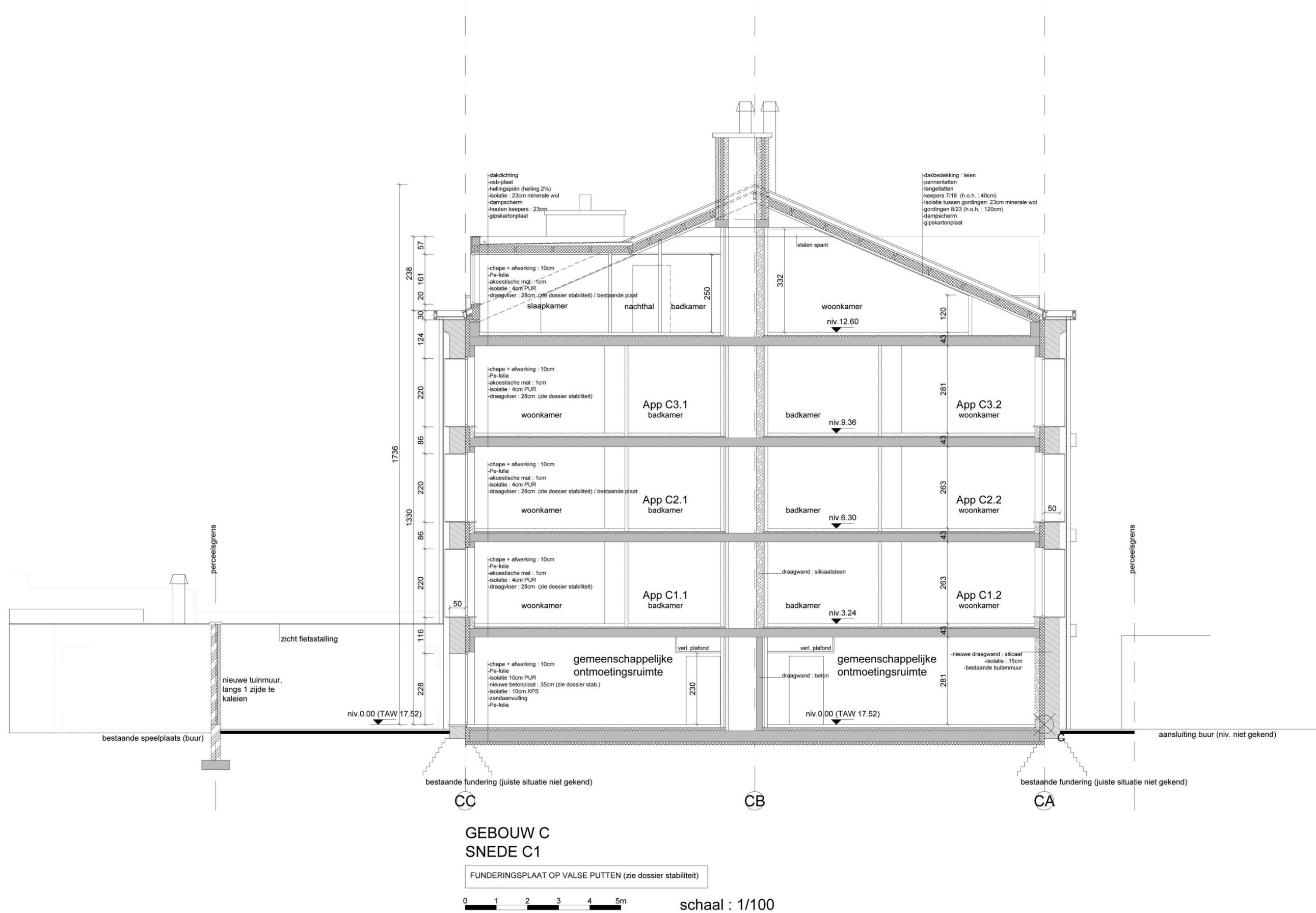

Figuur 13: Doorsnede B1 van blok B (Styfhals & Partners)

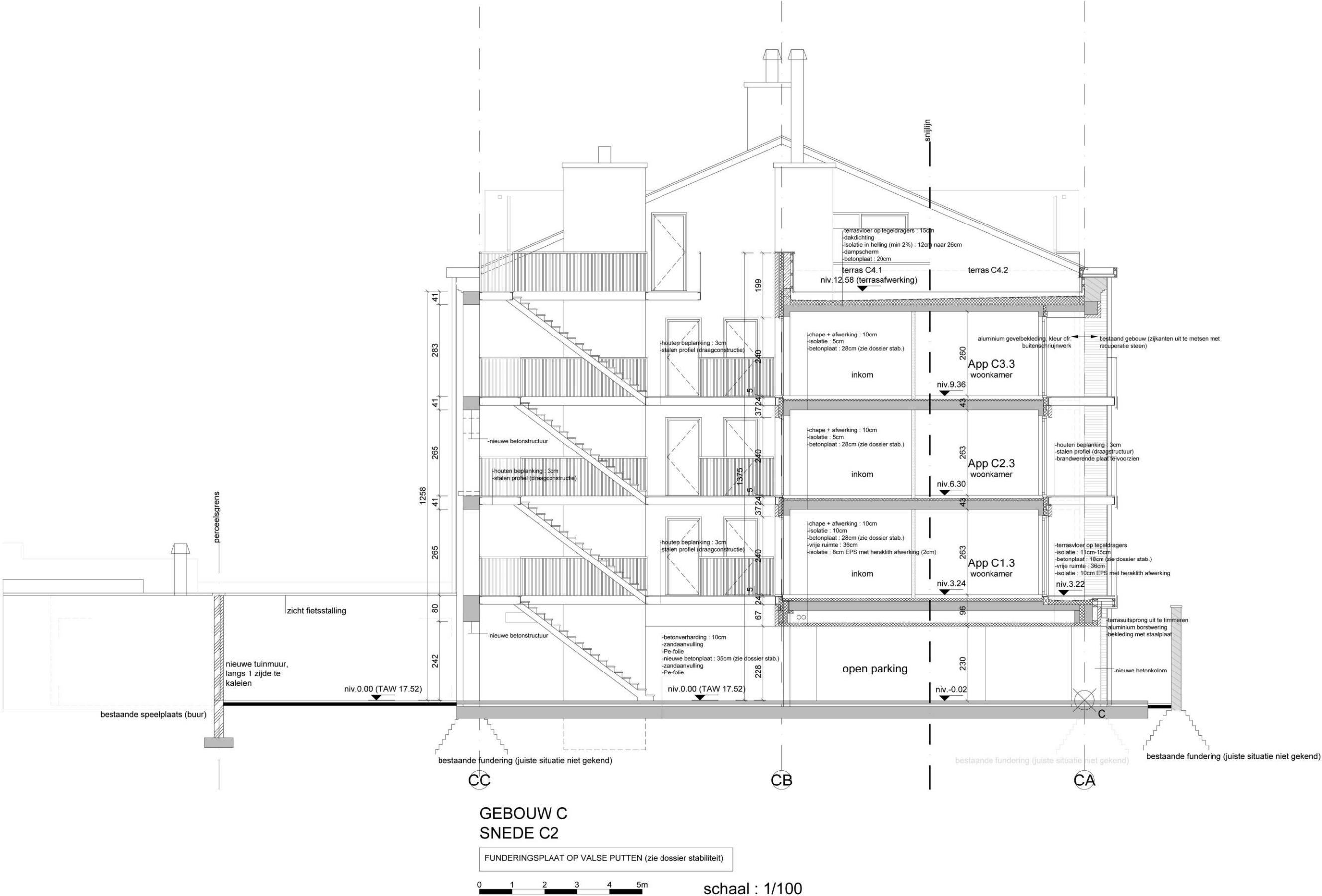

Figuur 15: Funderings- en rioleringsplan blok C (Styf Hals & Partners)

Figuur 16: Doorsnede C1 van blok C (Styhals & Partners)

Figuur 17: Doorsnede C2 van blok C (Styfhals & Partners)

Figuur 18: Fasering van de geplande werken, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

De geplande werken zullen gefaseerd verlopen, volgens drie verschillende fasen. Ze volgen elkaar op in de tijd. Fase A (ca. 1051 m²) wordt eerst gerealiseerd, vervolgens fase B (ca. 304 m²) en tot slot fase C (ca. 1451 m²).

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de historische gegevens die we ter beschikking hebben over het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565), de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadaster uit 1830-1834, en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

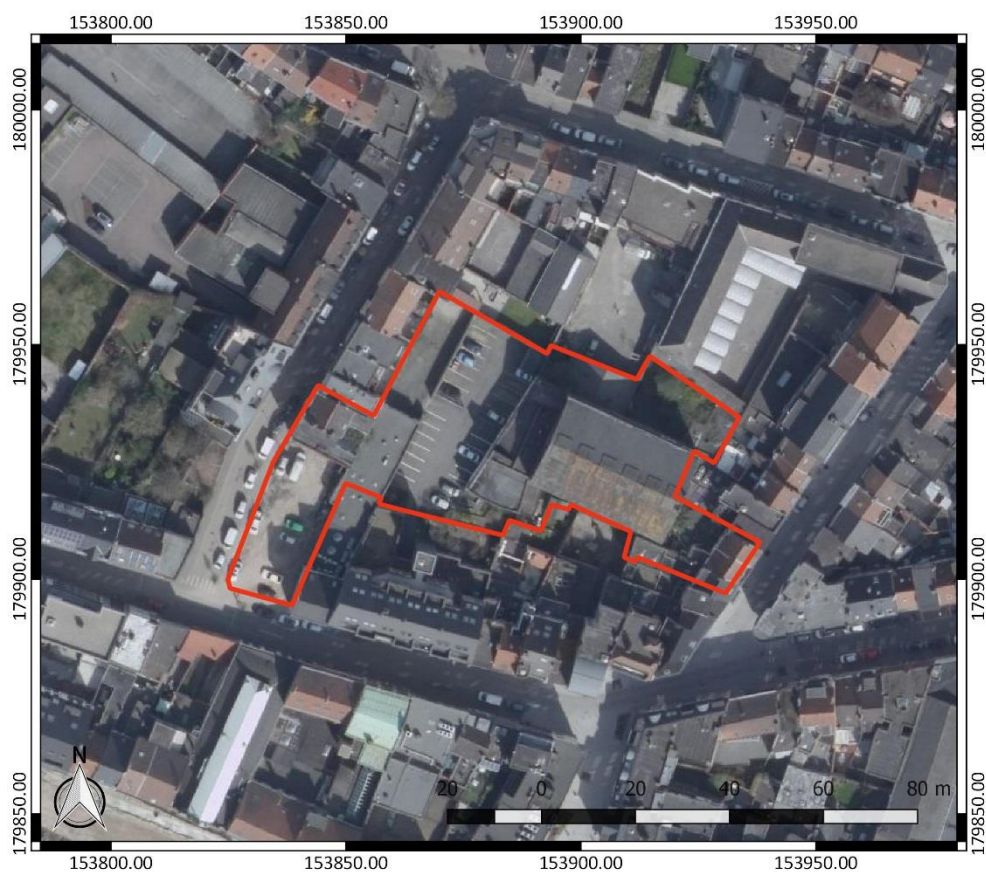
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Vilvoorde tussen de Hellingstraat in het noorden, de Guldenschaapstraat in het oosten, de Varkensmarkt in het zuidoosten, de Nolet de Brauwerestraat in het zuiden en de Frans Geldersstraat in het westen (Figuur 19). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. Ten noordwesten stroomt de Zenne. Iets verder ten westen vinden we het Kanaal Brussel-Rupel en de Tangebeek. Ten zuidoosten stroomt de Trawoolbeek (Figuur 21).

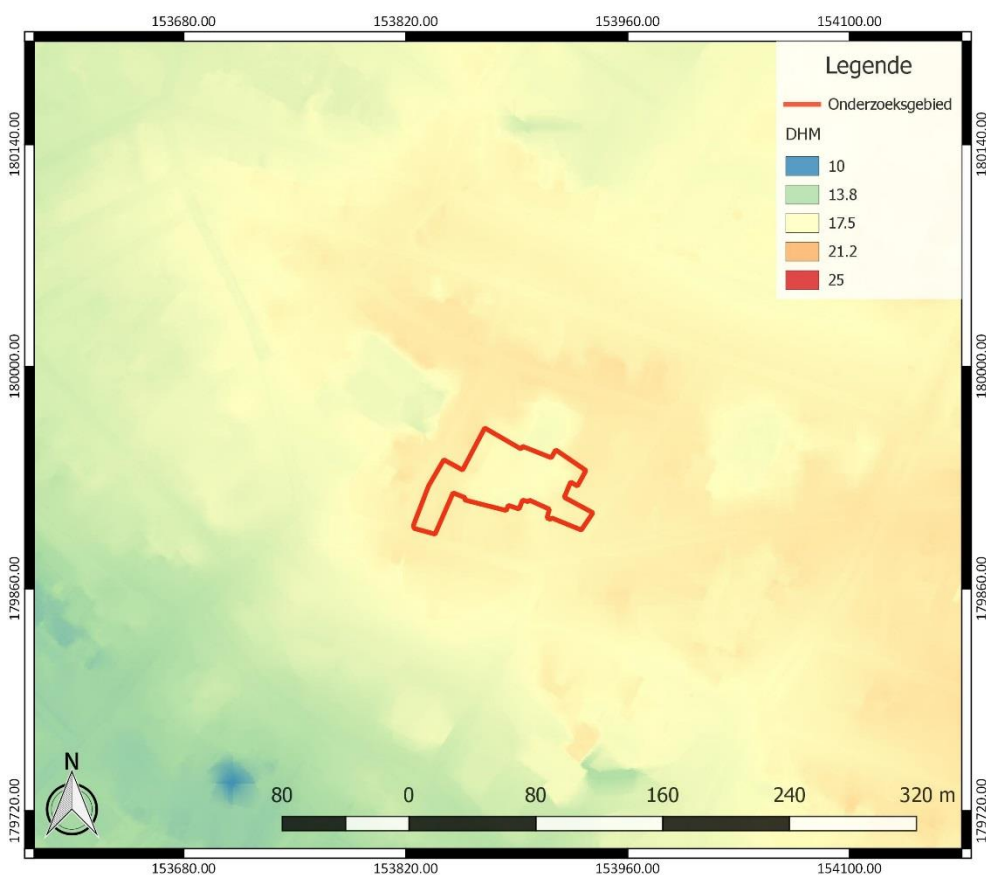
Geomorfologisch is Vilvoorde gelegen aan het einde van de Zennevallei, tussen twee heuvelruggen en het begin van een vlak landschap.³ De valleigronden van de Zenne liggen op een gemiddelde hoogte van 6 m TAW. In de streek evolueert de topografie van een vlak reliëf in het noorden naar een sterk golvend tot heuvelachtig landschap in het zuiden, waar ten westen van de Zenne hoogtes tot 75 m bereikt worden.⁴ Het onderzoeksgebied bevindt zich in een iets hoger gelegen deel van de Zennevallei (Figuur 20). Het terrein kent een hoogte van 17,4 tot 18,3 m TAW (Figuur 22).

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121868> (geraadpleegd op 14 november 2017)

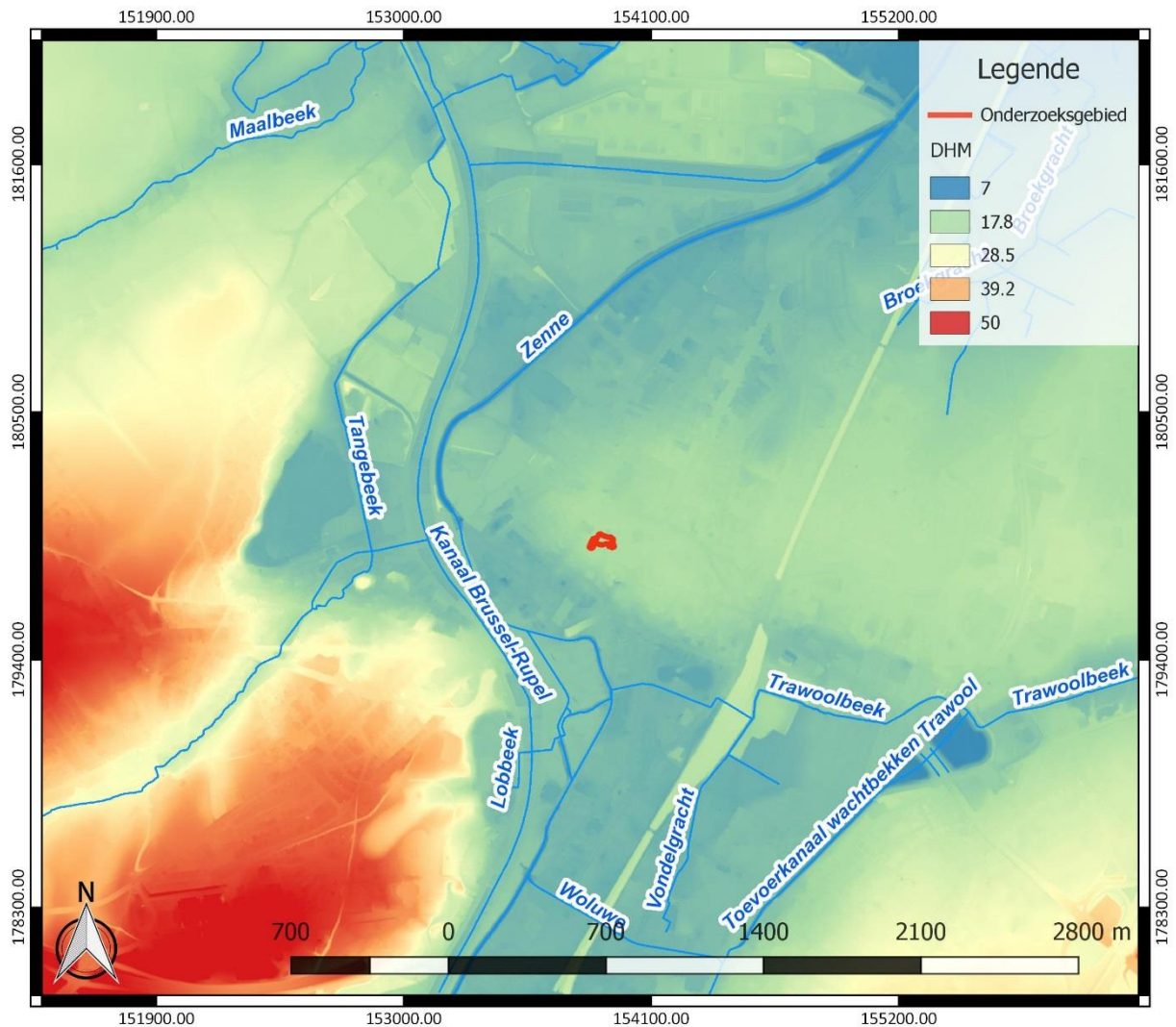
⁴ Bogemans 1996, 3-4

Figuur 19: Luchtfoto van 2016 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 20: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 21: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied en Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

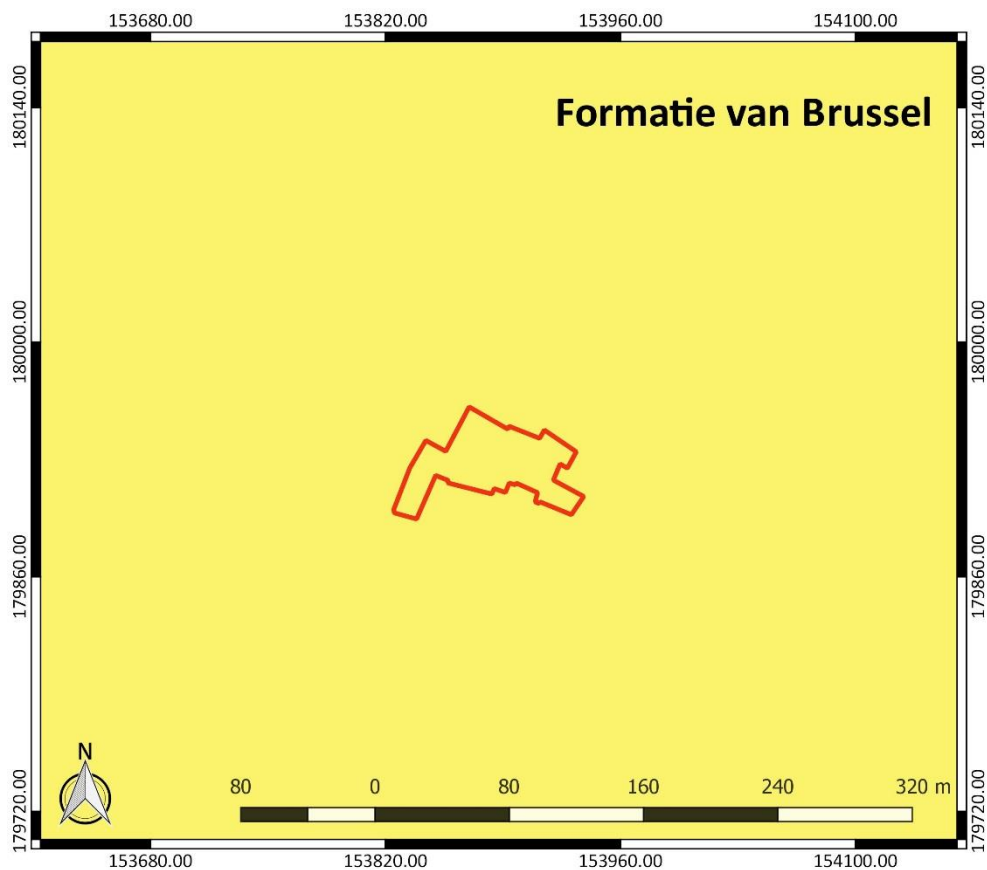

Figuur 22: Hoogteverloop van oostnoordoost naar westzuidwest (www.geopunt.be/kaart)

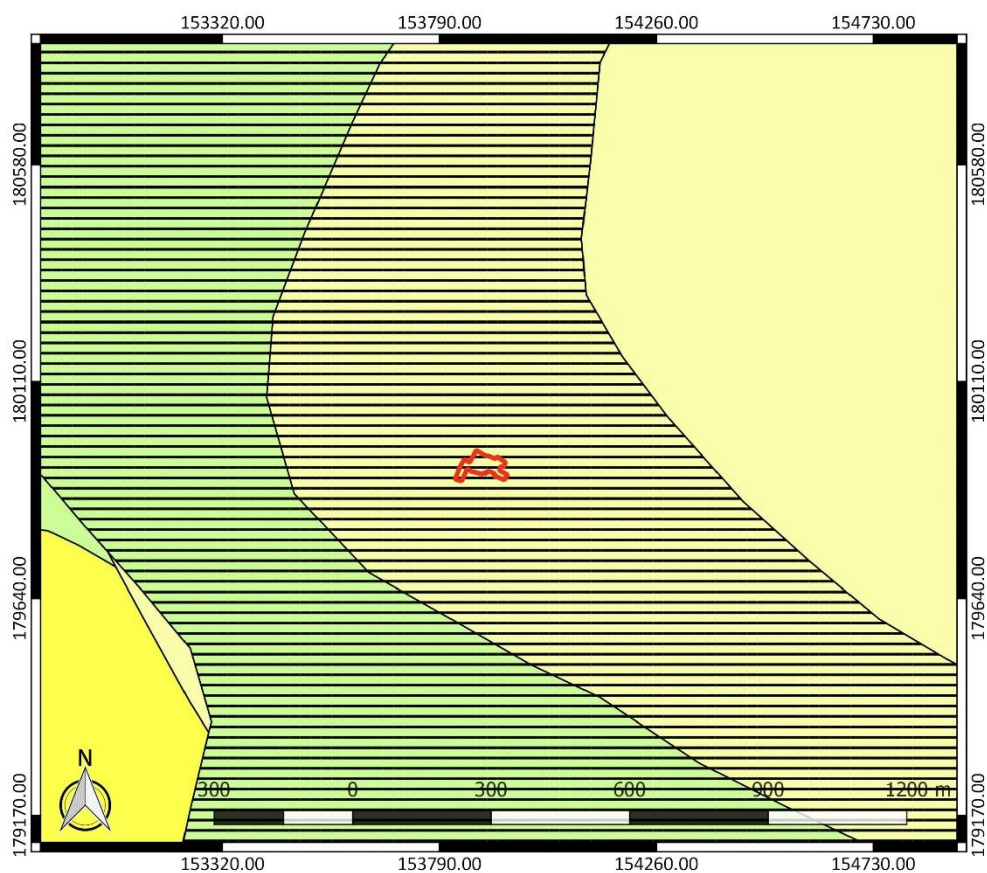
De tertiaire ondergrond (Figuur 23) bestaat uit de Formatie van Brussel. Deze bestaat uit bleekgrijs fijn zand, dat kalkhoudend en soms fossielhoudend is en kiezel- en kalkzandsteenbanken bevat.⁵ De quartairgeologische kaart (Figuur 24) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Er bevinden zich hier tevens oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).⁶

⁵ www.geopunt.be/kaart

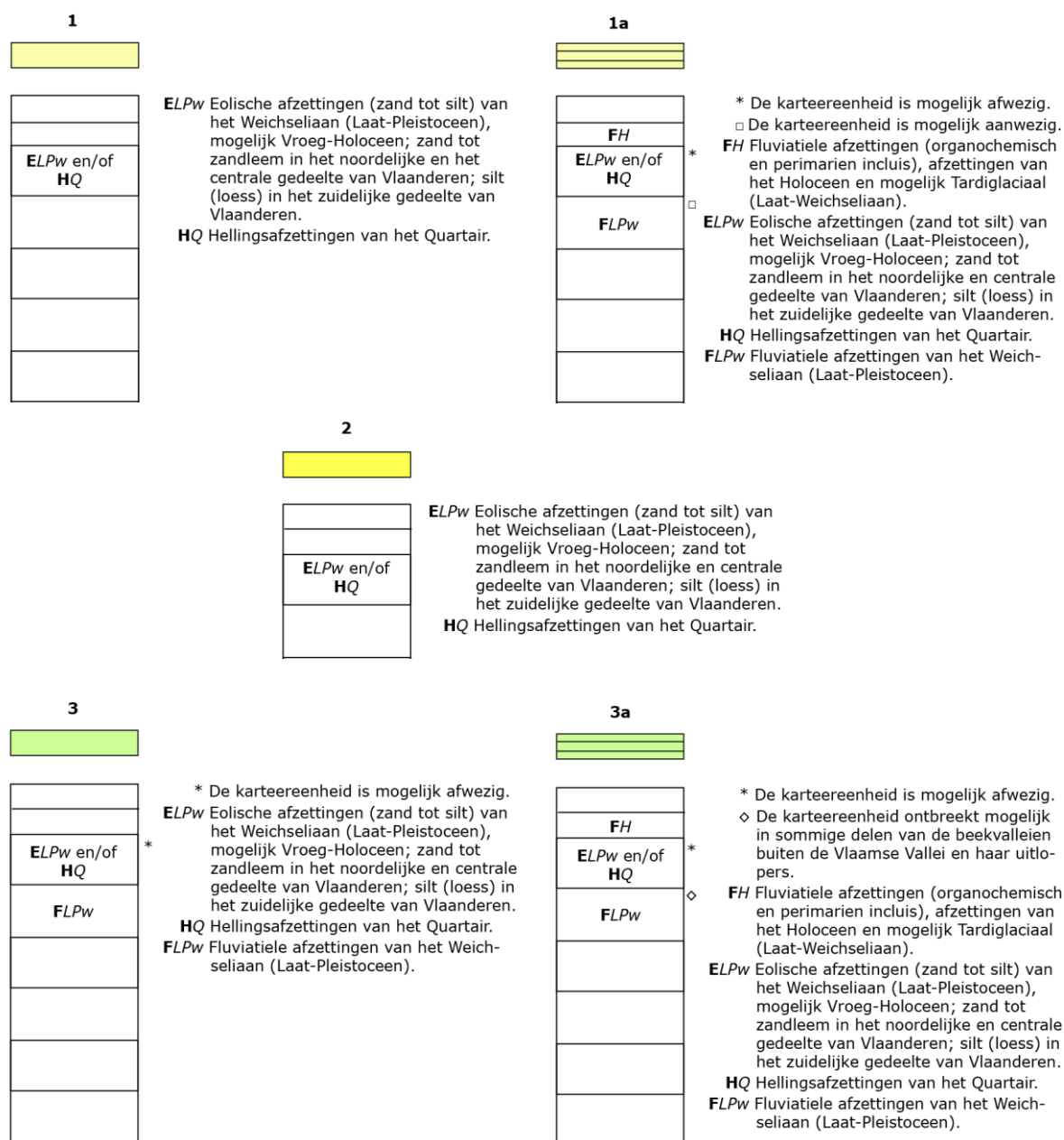
⁶ www.geopunt.be/kaart

Figuur 23: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

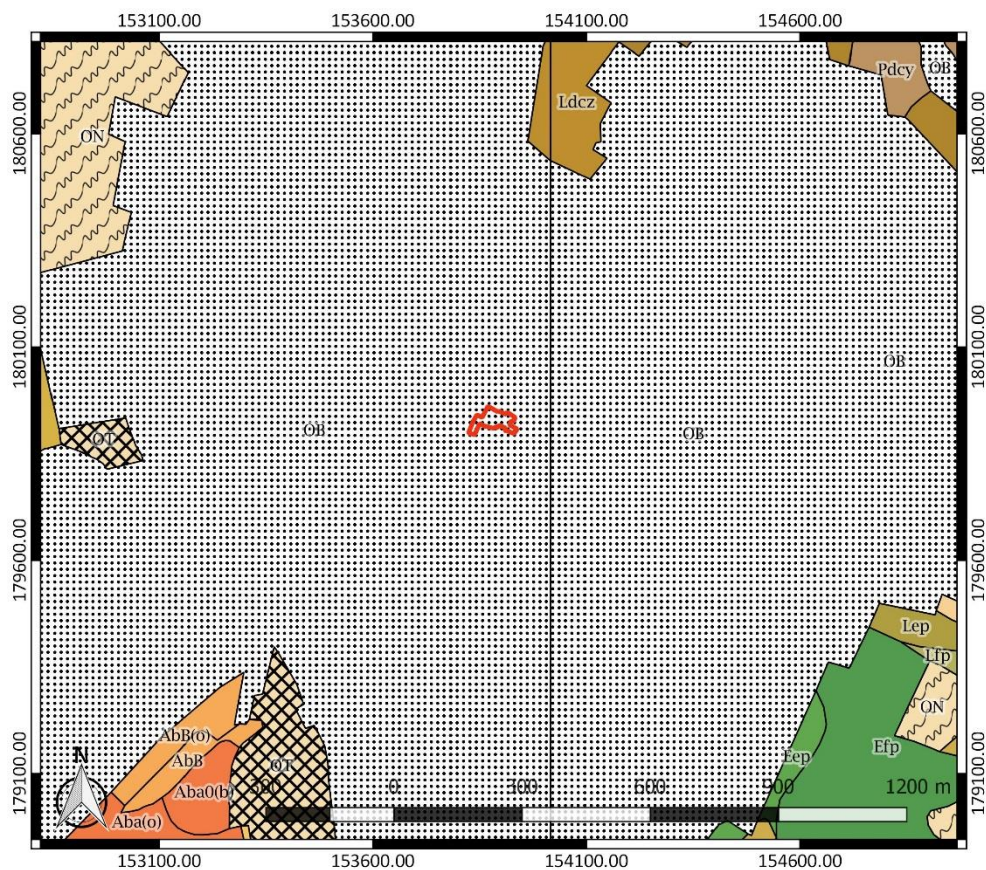
Figuur 24: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

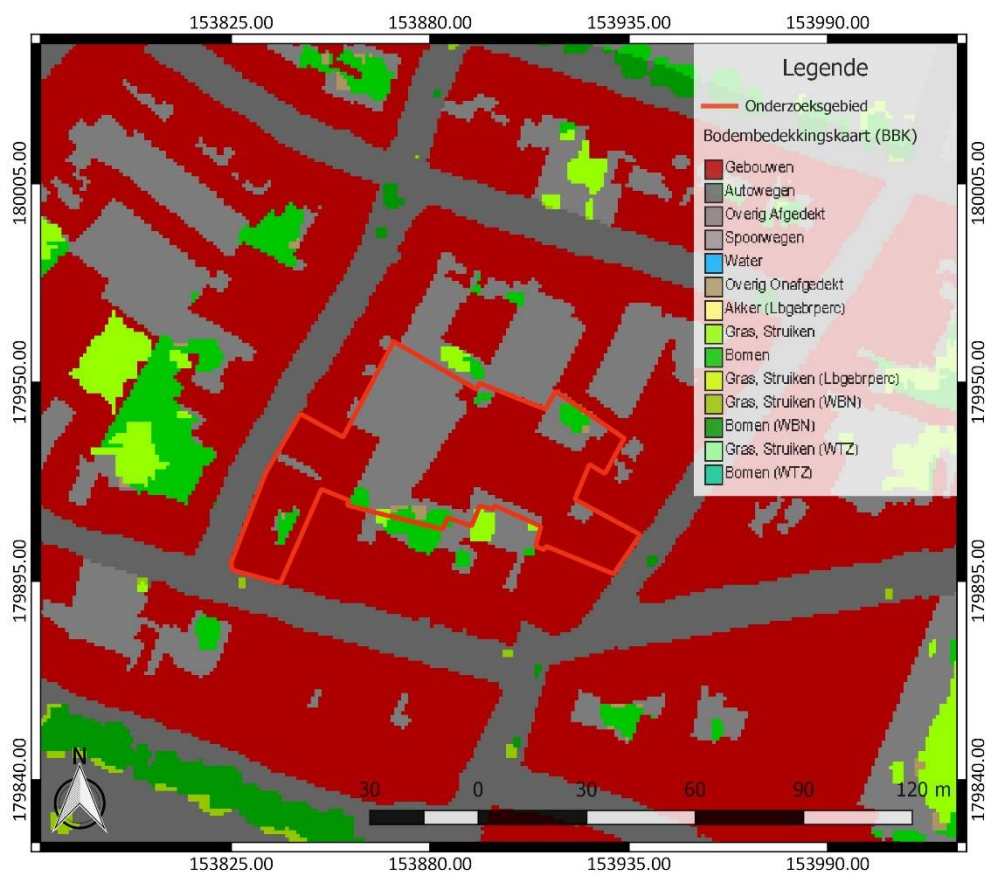
Figuur 25: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 26) toont dat het onderzoeksgebied ligt in een bebouwde zone (OB). Ten noorden en ten noordoosten wordt een matig natte zandleembodem (Ldcz), een matig natte lichtzandleembodem (Pdcy) en een natte (Lhcy, ten zuidoosten van Pdcy) zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aangegeven. Ten zuidoosten geeft de bodemkaart een natte (Lep) en een zeer natte (Lfp) zandleembodem zonder profiel aan, naast een sterk (Eep) en een zeer sterk (Efp) gleyige kleibodem zonder profiel. Ten zuidwesten en ten westen zijn er sterk vergraven gronden (OT) gesitueerd en ook droge leembodems met textuur B horizont of met weinig duidelijke kleur B horizont (Aba(o)) en met textuur B of structuur B horizont (AbB, AbB(o) en Aba0(b)). Bodemtypes AbB(o) en Aba0(b) hebben een sterke antropogene invloed en bodemtype Aba0(b) is ook sterk vergraven. Ten zuidoosten en ten noordwesten worden er opgehoogde gronden (ON) aangegeven.⁷

⁷ Louis 1961, 40; www.geopunt.be/kaart

Figuur 26: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 27: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Verder zijn er op de kaart enkele bomen weergegeven (Figuur 27). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 19). De potentiële bodemerosiekaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied.

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Vilvoorde werd voor het eerst vermeld in het jaar 779. De naam zou verwijzen naar de naam van een beek/rivier en een doorwaadbare plaats. In het oudste gekende document wordt vermeld dat Vilvoorde als koninklijk Karolingisch fiscusdomein of belastingsgebied door grootgrondbezitter en hofmeier Pepijn van Herstal (635-714) geschonken werd aan de abdij van Chèvremont bij Luik. In 972 werden de voorrechten van de abdij van Chèvremont, en dus ook Vilvoorde, overgedragen aan het keizerlijke Onze-Lieve-Vrouwekapittel van Aken. Later kwamen de rechten in handen van de abdij van Ter Kameren. De hertogen van Leuven slaagden er in om hun gezag tot aan de Zenne uit te breiden. Dit zorgde voor conflicten met het ridderlijke geslacht van de Berthouts uit de heerlijkheid Grimbergen, die in de 11de eeuw de andere oever in handen hadden. Het conflict leidde tot de Grimbergse oorlog in 1139-1159, waarbij de Berthouts de nederlaag leden. Als reactie op deze oorlog kenden de hertogen van Brabant in 1192 de vrijheidskeure toe aan Vilvoorde om hun westelijke grens te beveiligen. Vanaf dan ontwikkelde Vilvoorde zich op economisch en politiek vlak.⁸

In 947 was er reeds sprake van een Karolingische *ecclesia* die later opgevolgd werd door de stadskerk, de Onze-Lieve-Vrouw-van-Goede-Hoop, die zowel een Romaanse als gotische bouwfase kende. Tegenover de kerk ontstond in de 12de eeuw een begijnhof, dat in 1230 een infirmerie en in 1254 een kerk kreeg. Vanaf 1357 werd een stadsversterking opgetrokken, die tot 1851 zou bestaan. In de 17de eeuw vestigde ook een dominicaner orde uit Brussel zich in Vilvoorde. Het klooster bleef bestaan tot in 1791. De lakenhandel was lange tijd de belangrijkste economische activiteit in de stad. De Zenne vormde eeuwenlang de enige verbinding met de Schelde en de zee. Tolheffingen op de Zenne, door Mechelen en Antwerpen, zorgden voor conflicten en economische verzwakking van Vilvoorde. Tussen 1550 en 1561 werd een nieuwe waterweg aangelegd tussen Brussel en de Schelde: de Willebroekse vaart. Aan het einde van de 19de eeuw werd deze vaart aangepast voor de zeevaart.⁹

Op het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565) is de historische stadsomwalling duidelijk weergegeven (Figuur 28). Het onderzoeksgebied situeert zich in het noorden van de stad, tussen de stadswallen in het noorden en de Grote Markt in het zuidwesten. In het zuidwesten van het terrein, aan de straatzijde, is er bebouwing aanwezig. Het overige deel van het onderzoeksterrein bestaat vermoedelijk uit een tuinzone. De Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), geeft een gelijkaardige situatie weer (Figuur 29), maar deze kaart situeert geen bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), wordt het onderzoeksgebied eveneens ingenomen door bebouwing en tuinen (Figuur 30 en Figuur 31). De kaart is minder nauwkeurig te georefereren dan de voorgaande kaarten.

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140042> (geraadpleegd op 15 november 2017)

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140042> (geraadpleegd op 15 november 2017).

Figuur 28: Plan van Jacob Van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

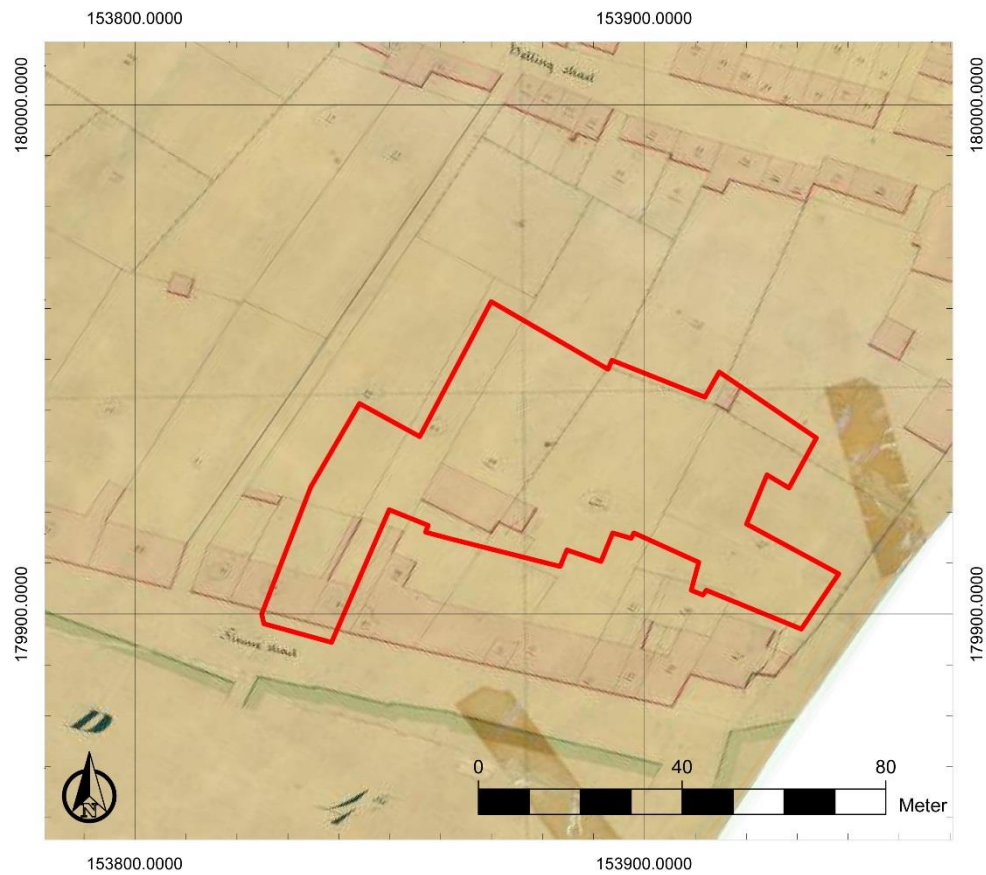
Figuur 29: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 30: Overzicht Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

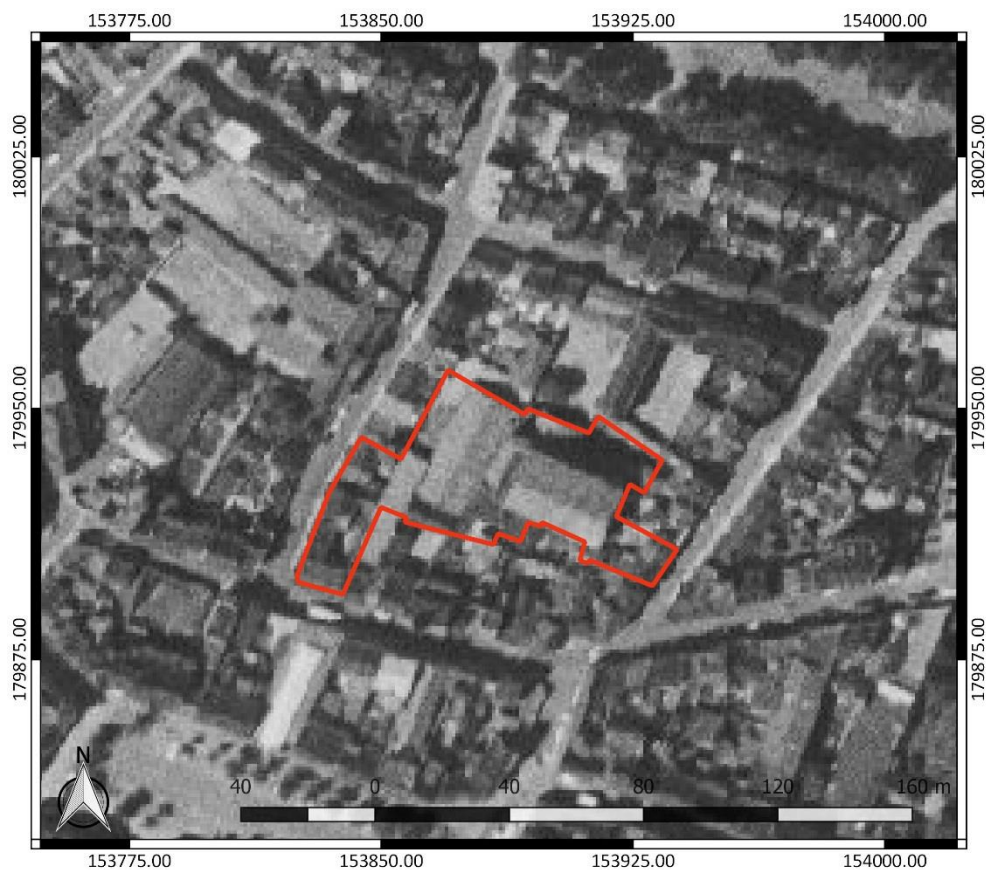
Figuur 31: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 32: Primitief kadaster uit 1830-1834 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 33: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

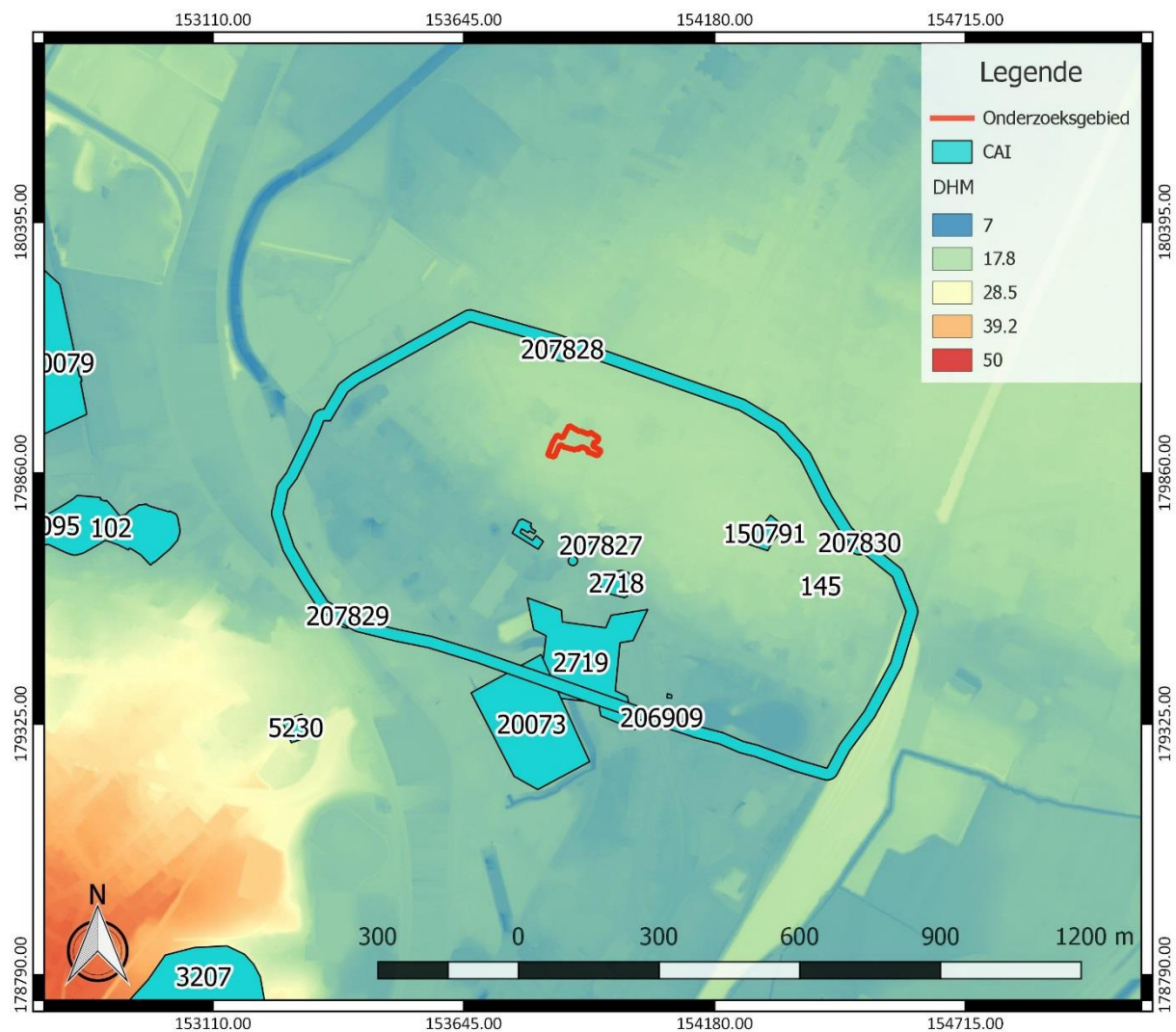
Figuur 34: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 35: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Vilvoorde [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11928> (geraadpleegd op 15 november 2017)

206908 (ten noorden van CAI ID 206909) werden bij proefsleuvenonderzoek funderingen in natuursteen en in baksteen aangetroffen. Mogelijk zijn ze afkomstig van de Koepoort of de Brusselse Poort. De bouwwijze en materialen sluiten namelijk aan bij de 15de-16de-eeuwse bouwtechniek van stadspoorten. Niet ver daarvan, in de Koepoortstraat (CAI ID 206909), kwamen eveneens bij proefsleuvenonderzoek resten van de opgevulde, laatmiddeleeuwse stadsgracht aan het licht. Het betreft gestapelde pakketten antropogene bodem.¹¹

Figuur 37: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DHM

In de stadskern dateert de oudste vondst uit de vroege middeleeuwen. De vondst bestaat uit de rand van een kogelpot uit de Karolingische periode en werd gevonden ter hoogte van het voormalig

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207827, Middeleeuwse stadsomwalling (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207828, Mechelse Poort (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207829, Vlaamse Poort (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207830, Leuvense Poort (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206908, Koepoort/Brusselse Poort? (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206909, Koepoortstraat (geraadpleegd op 15 november 2017)

Dominicanenklooster (CAI ID 20111 [ten zuidzuidwesten van het onderzoeksgebied]).¹² Resten uit de volle middeleeuwen zijn terug te vinden in de Dekanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop (CAI ID 2718). De kerk werd voor het eerst vermeld in 947 in een bevestigingsakte van de schenking van het koninklijk fiscusdomein *Filfurdo* aan de abdij van Chèvremont. In 972 kwam de kerk in handen van het keizerlijke kapittel van Aken en vanaf 1245 in die van de hertogelijke abdij van Ter Kameren. Deze abdij behield de rechten en bezittingen tot de Franse Revolutie. De kerk werd omringd door een kerkhof uit de volle middeleeuwen en was gedeeltelijk ingekapseld door begijnhuizen. In de late middeleeuwen werd de kerk vervangen. In de nieuwe gotische kerk zijn nog resten van de Romeanse kerk bewaard gebleven.¹³

In Vilvoorde zijn ook nog andere resten uit de late middeleeuwen aan het licht gekomen. De Hertogelijke Burcht (CAI ID 2719) werd in de periode 1375-1380 opgericht. Deze burcht was volledig omgracht en opgetrokken naar het voorbeeld van de Parijse Bastille. Vanaf 1408 was het slot in gebruik als staatsgevangenis. In 1774 werd de burcht afgebroken. Het grootste deel van het afbraakmateriaal werd gerecupereerd in de nieuwe gevangenis (het Tuchthuis).¹⁴

Ook het Sint-Niklaashospitaal (CAI ID 150791) dateert uit de late middeleeuwen. De oudste vermelding gaat terug tot 1260. Er werd aardewerk gevonden dat van het gasthuis afkomstig is en te situeren is tussen de 14de en de 16de eeuw. Ook werden een aantal gebruiksvoorwerpen teruggevonden zoals een mal, munten en mesheften. Tevens werden er skeletten uit de late middeleeuwen ontdekt onder de funderingsmuur van de latere kerk van het Karmelietessenklooster Onze-Lieve-Vrouw ten Troost, dat hier in de 16de eeuw werd gesticht. De Karmelietessen vestigden zich in de bestaande maar al enigszins vervallen gebouwen van het Sint-Nicolaasgasthuis. Tussen 1641 en 1646 werd er een nieuw, ommuurd klooster gebouwd op dezelfde plek. De bestaande Sint-Nicolaaskapel werd uitgebreid met een nieuw, rechthoekig zusterkoor met flankerende noordtoren. In de 17de eeuw werd de kerk nogmaals uitgebreid en in 1671 werd ze ingewijd. Er werden hier ook graven uit de 16de eeuw aangetroffen. Een toevalsvondst in de buurt maakt waarschijnlijk deel uit van de begraving in het Sint-Niklaashospitaal. Het gaat om een skelet uit ca. 1500 dat in de Xavier Buissetstraat (CAI ID 145) werd aangetroffen. Vermoedelijk is het een skelet van een 15-jarige jongen.¹⁵

Het voormalig Dominicanenklooster (CAI ID 20111 [ten zuidzuidwesten van het onderzoeksgebied]) dateert uit de nieuwe tijd. Het aanwezige gebouwencomplex bestaat uit een vroeg 17de-eeuws poortgebouw, een kapel uit 1644 en enkele bijgebouwen. Op het einde van de 18de eeuw werden er Franse soldaten gehuisvest. De kloosterlingen werden in 1796 uit het klooster gezet en het klooster werd openbaar verkocht. Een deel van het complex werd afgebroken. De overgebleven gebouwen kregen een nieuwe functie als katoenfabriek, weefselfabriek, zeepkeet, ijzerwarenfabriek, cement- en plaasterfabriek en mattenfabriek. In 1932 werd een nijverheidsschool in de gebouwen ondergebracht. In de jaren 1990 kwamen ze leeg te staan. Tijdens onderzoek werden 17de-eeuwse resten aangetroffen, waaronder een puinkuil met menselijke beenderen, die behoorden tot minstens twee individuen, en een kalkkuil. Er werd ook een muur gevonden die ouder was dan het klooster. Voor de bouw van het klooster bevonden er zich woningen, die in 1623 door de Dominicanen

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 20111, Voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot (geraadpleegd op 15 november 2017)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2718, Dekanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop (geraadpleegd op 15 november 2017); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Decanale kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Hoop [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/70574> (geraadpleegd op 15 november 2017)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2719, Hertogelijke Burcht (geraadpleegd op 15 november 2017)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150791, Karmelietessenklooster Onze-Lieve-Vrouw ten Troost (geraadpleegd op 15 november 2017); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Karmelietessenklooster Onze-Lieve-Vrouw ten Troost [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/70536> (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 145, X-Buissetstraat (geraadpleegd op 15 november 2017)

werden aangekocht. De funderingen van het oude poortgebouw zijn mogelijk nog een overblijfsel van deze oudere bebouwing.¹⁶

Ten slotte zijn er nog enkele cartografische indicatoren aanwezig in de omgeving. Het gaat om vier watermolens ter hoogte van CAI ID 212992 en CAI ID 212993 (ten noordwesten van CAI ID 2718). De zgn. Ferrariskaart (1771-1778) geldt als terminus ante quem.¹⁷

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich buiten de historische stadskern van Vilvoorde, op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied, of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied is gelegen in de historische stadskern van Vilvoorde. Daaruit volgt een archeologische verwachting naar historische bebouwing. Dit wordt ook gestaafd door verschillende historische kaarten. Ze situeren de oudste historische bebouwing binnen het onderzoeksgebied in het zuidwesten van het terrein, waar het terrein aansluit op de Nolet de Brauwerestraat. Omstreeks het midden van de 19de eeuw zien we dat ook centraal op het terrein bebouwing verschenen is. Het is pas in de 20ste eeuw dat het volledige terrein volgebouwd raakt. Vandaag de dag is een deel van deze bebouwing gesloopt en vervangen door verharding.

Het overzicht van de gebruiksevolutie van het terrein maakt dat de bovenzijde van het aanwezige bodemarchief wellicht reeds sterk geroerd of zelfs verstoord is. Daaruit volgt dat geen steentijd artefactensite meer te verwachten is. Andere sporen kunnen wel nog aanwezig zijn op het terrein. In de eerste plaats denken we aan muurresten, gerelateerd aan de historische bebouwing die we kennen van historische kaarten. Op basis van de gekende archeologische waarden in de omgeving zijn echter ook sporen uit de vroege, de volle en de late middeleeuwen mogelijk. Gezien de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op een verhevenheid in de Zennevallei zijn ook sporen uit andere periodes niet uit te sluiten.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een groot deel van het onderzoeksgebied worden bodemingrepen gepland (ca. 2806 m²). De diepte van de bodemingrepen varieert. De bodemingrepen zijn van die aard dat we kunnen besluiten dat het bodemarchief binnen dat deel van het onderzoeksgebied bedreigd is.

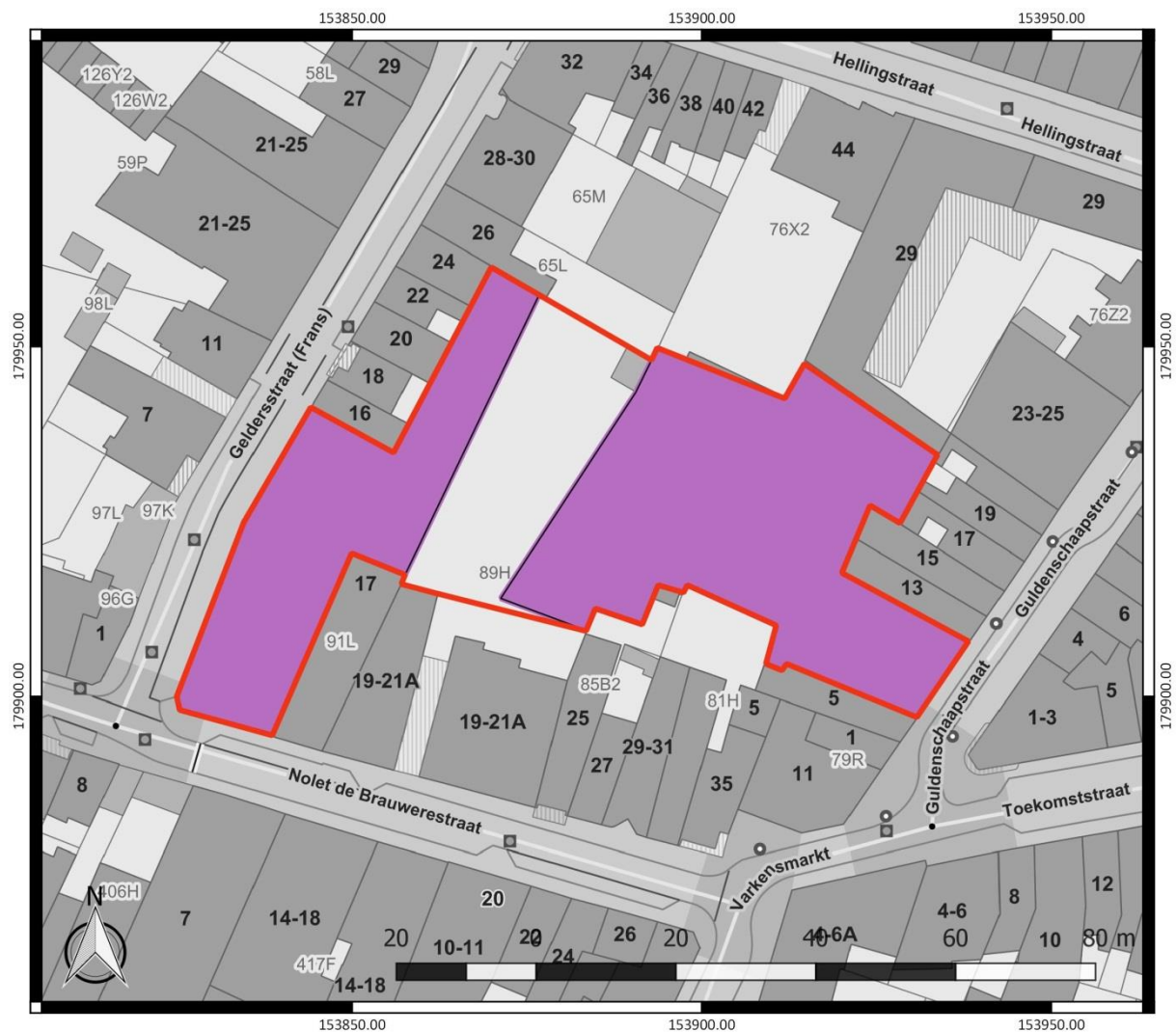
¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 20111, Voormalig Dominicanenklooster/ Mattenkot (geraadpleegd op 15 november 2017)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 212992, 3 Watermolens (geraadpleegd op 15 november 2017); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 212993, Watermolen (geraadpleegd op 15 november 2017)

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Met betrekking tot het onderzoeksgebied is er een concrete archeologische verwachting naar de aanwezigheid van resten gerelateerd aan historische bebouwing die te zien is op historische kaarten. Ook de aanwezigheid van oudere waardevolle archeologische sporen is niet uit te sluiten. Omwille daarvan is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig in de zones waar bodemingrepen gepland worden (Figuur 38, ca. 2806 m²).

De kans dat een goed bewaarde steentijd artefactensite op het terrein aanwezig is, wordt gezien de gebruiksevolutie van het terrein wel laag ingeschat. Gezien de verwachte aanwezigheid van een site met complexe verticale stratigrafie en ook de aard van de verwachte archeologische sporen op het terrein is de uitvoering van een proefputtenonderzoek het meest aangewezen.

Figuur 38: Kaart met aanduiding van de zones waar bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig geacht wordt (paars).
Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

3 Samenvatting

Met betrekking tot het onderzoeksgebied is er een concrete archeologische verwachting naar de aanwezigheid van resten gerelateerd aan historische bebouwing die te zien is op historische kaarten. Ook de aanwezigheid van oudere waardevolle archeologische sporen is niet uit te sluiten. Omwille daarvan is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig. De kans dat een goed bewaarde steentijd artefactensite op het terrein aanwezig is, wordt gezien de gebruiksevolutie van het terrein wel laag ingeschat. Gezien de verwachte aanwezigheid van een site met complexe verticale stratigrafie en ook de aard van de verwachte archeologische sporen op het terrein is de uitvoering van een proefputtenonderzoek het meest aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Louis, A., 1961: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Vilvoorde 73 W*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2017)

<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2017)

<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2017)

<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2017)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2017)

<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2017)

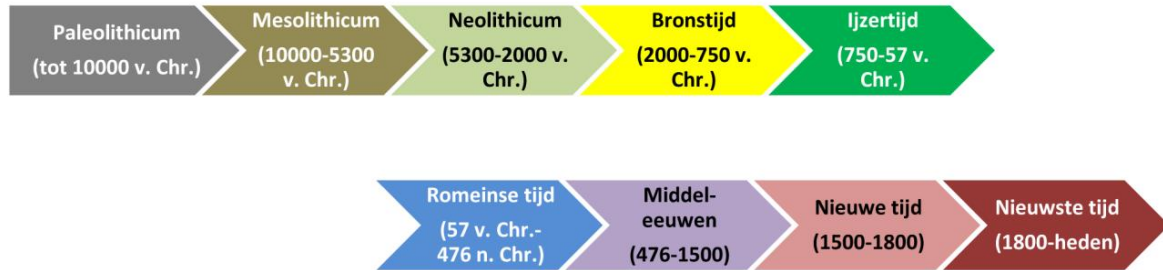
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2017)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2017J131

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
4	Overzichtskaart	Aanduiding zones met geplande werken	1:1	Digitaal	28/11/2017
5	Bouwplan	Geplande sloop- en rooiwerken	1:1	Digitaal	29/11/2017
6	Bouwplan	Inplantingsplan	1:1	Digitaal	29/11/2017
7	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers blok A	1:1	Digitaal	29/11/2017
8	Bouwplan	Funderings- en rioleringsplan blok A	1:1	Digitaal	29/11/2017
9	Bouwplan	Doorsnede A1 blok A	1:1	Digitaal	29/11/2017
10	Bouwplan	Doorsnede A2 blok A	1:1	Digitaal	29/11/2017
11	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers blok B	1:1	Digitaal	16/11/2017
12	Bouwplan	Funderings- en rioleringsplan blok B	1:1	Digitaal	29/11/2017
13	Bouwplan	Doorsnede B1 blok B	1:1	Digitaal	29/11/2017
14	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers blok C	1:1	Digitaal	29/11/2017
15	Bouwplan	Funderings- en rioleringsplan blok C	1:1	Digitaal	29/11/2017
16	Bouwplan	Doorsnede C1 blok C	1:1	Digitaal	29/11/2017
17	Bouwplan	Doorsnede C2 blok C	1:1	Digitaal	29/11/2017
18	Overzichtskaart	Fasering van de werken	1:1	Digitaal	13/12/2017
19	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	14/11/2017
20	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
21	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	14/11/2017
22	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
23	Quartaairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
24	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
25	Bodemgebruikkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	14/11/2017
26	Historische kaart	Plan van Jacob Van Deventer	1:1	Digitaal	14/11/2017
27	Historische kaart	Villaretkaart	1:1	Digitaal	14/11/2017
28	Historische kaart	Overzicht Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	14/11/2017

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
29	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	14/11/2017
30	Historische kaart	Primitief kadaster uit 1830-1834	1:1	Digitaal	14/11/2017
31	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	14/11/2017
32	Historische kaart	Vandermaelenkaart	1:1	Digitaal	14/11/2017
33	Overzichtskaart	Vastgestelde archeologische zones	1:1	Digitaal	10/11/2017
34	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	15/11/2017
35	Overzichtskaart	Nodig geachte maatregelen	1:1	Digitaal	13/12/2017

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2017J131

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2016	Digitaal	14/11/2017
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	14/11/2017
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	14/11/2017